

Odeessaancho Lade

Leveled

Sidaamu Afoo

Kuni irkisaanchu maxaafi ‘USAID’inni afi’nonni woxu irkonni
‘Save the Children’i, Rosu Ministerenna Wodiidi Daga
Dagoominna Manni Qoqqowu Mangiste Rosu Biiro mittimmate
sumiimmenni qixxaawe attamamino.

2009 M.D

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Save the Children

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

Odeessaancho Lade

Kifile 4

Lamala 24

Qaagiishsha

Aante shiqqino niwaawe (dhagge) illachishshannohu nabbawate huwato aanaati. Niwaawete albaanninna gedensaanni noo xa'mo dawartannota xawisatenni niwaawete mereero shiimare taxxi yitanni nabbabbinore xaphi assidhanno gede kaayyo uyiyyensa. Rosaano niwaawe nabbawate albaanni konni albaanni affinore kultanno gede xa'matenni jawaachishshensa. Konni garinni rosaanonni niwaawe nabbawate hasatto kakkayissinihu gedensaanni niwaawe nabbawa hananfona. Rosaano irkissinanni baali, xa'muwa dawarate rosaano baala beeqqo assitanno gede jawaachishshensa. Uytanno dawarono haadhinanni taashshi'ri-tumo uyiyyensa.

Nabbawate Albiidi Xa'mo

Biddissa: Niwaawe nabbawakkira balaxxe tenne woriidi xa'mo dawarate wo'naali.

1. Odeessa yaa mayyaate?
2. Odeessaanchimmate ogimma maatiro yinanna macciishshite egennoo? Maa labbannohe?

Gafa Mite

Lade Ayimma

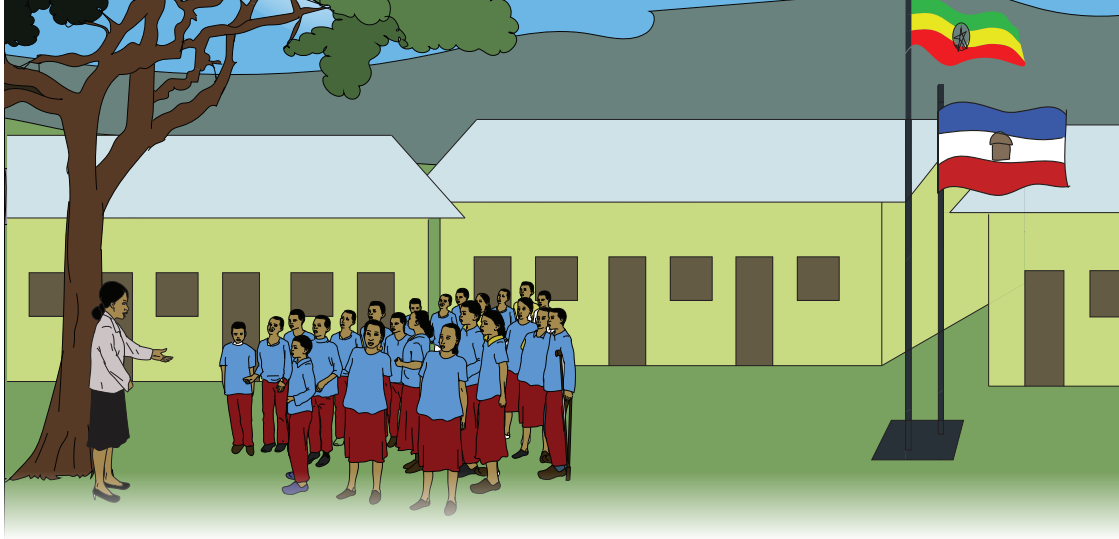
Lade Eegatoti ilante lophitinohu Alatta Wondi woradira ikke mittetenni tonaa lame kifile geeshsha rossinohuno Alatta Wondo katamahooti. Rosose jeefissinohu danchu guminni ikkino daafira yuniverste e'e rosate afidhino kaayyonni Adissaawu Yuniverstera odeessammetenna xaadooshshu golira digirete deerri roso rossino. Konni deerri roso jeefisse addi

addi darga odeessaanchimmate looso loosasenni
konni raginni noose ogimma shiima ikkitinokkihura,
Ingilizete Afiinni qajeelte afidhino egennonni Sidaamu
Afiira qolte loosate hasattose lowote.

Lade Eegatoti rossino barera afidhino egennonni
Itophiyu raadoonenna televizhiinera loossanni
keeshshitino. Sidaamu daga afiisenni rosatenna
loosate kaayyo afidhu kawa Sidaamu Afiinni noohu
odeessaanchimmate deerri lopho leellishara lowo
sharro assituri giddo mitte iseeti.

Konnira, noose halchonninna jawaantenni xaa
yannara Wodiidi Qoqqowira odeessaanote qaritte
ikkite massagaanchimmatenni loossanni no.

Konnirano, dadhote rosi odeessamme yannitte doogo
ha'runsita lophitara lowo sharro assitanni leeltanno
jawaata beettooti. Konni golira jawaantetenni
odeessaancho ikkite loosate Sidaamirano Wodiidi
dagarano umita meya odeessaancho ikkase lowo
maalale ikkino coyeti.

Gafa Lame

Lade Rosu Mine

Lade luphiimu deerrinni rosse afidhino odeessammete
tuqu xaadooshshi ragi egennonni lowo geeshsha
egennantinota ikkasenni isewiinni egenno afi'rate
halchannokkinku dino. Konnira Sidaamu Zoone
hunda addi addi rosi mine tuqu xaadooshshi
mayimma, odeessaanchimmate ragi illachanna tuqi-
xaadooshshu danire rosaanote mashalaqqe eersitara
koyisantino. Ise yaatto garinni, tuqu xaadooshshe yaa
bitimaayyu xaadooshshe yaa ikkanna kunino mannu
mimmituwiinni mashalaqqe soorri'ranno buicho ikkasi
egennantino. Konnirano, tuqu xaadooshshi lamu

daniho hakkuno budillaanchonna yannanniha ikkasi xawissanno.

Budillaancho tuqu xaadooshsheeti yinannihu mannu budunni ikkitino doogonni mashalaqqe adhannonna tareessanno doogooti. Kunino, addi addi doogonni ikke songote ofolle woy doogo ha'ranni odoo xa'mannote. Sidaamu daga garinni la'niro, "Baadiri mayi no?" yee songote hasaawa hanafate woy mannu hoshshosi garinni afi'rino mashalaqqe xa'mannotenna kulannote. Sidaamaho roore yannara egennantinoti hawarroote woy hashsha jawu nafara assinanni waaree egennantinote.

Waareennihu ofolle mashalaqqe soorri'ranno doogo ikkanna doogaanchu fooliishshi'rino qarqarira mayi ikke galinoro woy hosinoro, "Baadi duduwi mayi hee'ri?" yee xa'matenni mashalaqqe adhanno. Yannite odoo adhinanni doogo kayinni, lowontanni tenne budillaancho doogonni baxxite egennantanno. Lawishshaho, mannu ikke hosinore woy galinore noo darga hee'renni qoonqonna misile afi'rino udiinnichinni afitanno. Kunino, maccatenni macciishshe

woy noo ikkito illetenni lae badatenni regeccantino
addimma buuxi'rannote.

Budunninna yannite doogonni mashalaqqe afi'nanni
gari mereero badooshshu hee'rirono, lamunku horo
kayinni shiima assine la'nannita di"ikkiino. Budunni
mashalaqqe afi'nanni doogo macciishshate aana
irkidhinota ikkite mittuwiinni wolunniwa sa'u bikkinni
addimmase huluullo afidhinota ikkase digattanno.

Kunino, macciishshinore mittu woleho tareessi
bikkinni qara mashalaqqe lexxitanni woy xe'anni daase
gattannokkihuraati. Yannitte mashalaqqe adhinanni
doogo kayinni, wo'munnino wo'ma ikka hoogiro roore
woyite dawate bikki deerra aje afamara dandaannoho.

Budunnihuno ikko yannannihu budu xaadooshshi horo
afi'noho. Tuqu xaadooshshinni gobbate hobbaate
kalaqannorena hunannore bade afatenni furga'ne
assi'rate woy meessaneeto dirbannunni gatisate
babbaxxitino qaafo adhinara kaa'lanno. Loosi'rate,
assi'rate, ceate, mi'ne hee'ratenna dargunni darga
millisate tuqu xaadooshshi manchi beettira bayira
horo afi'noho.

Hundinni ka'e daggino dhagge leellishshanno garinni,
budillaanchu tuqu xaadooshshi raganni roore
beeqqo afi'nohu labbaa manchooti. Waareete darga
leelle Harbee Gaaxita Haweeli Yaanaaseta addi
addi mashalaqqe abbannohunna macciishshannohu
labbaaholla. Meentu macciishsha dandiirono, hedonsa
hasaawunni beeqqe xawisate kaayyo hakkeeshshi
geeshsha diafi'ranno. Ladera tini budillaancho
ikkito meyata woffisatenni sa'inokkitanna dandoose
kaddinota assite la'annote. Konni daafira, hee'noonni
lophote deerri garinni tini budu lao yannitetenni
soorrama hasiissannose.

Yannitte tuqu xaadooshshi doogga la'niro kayinni,
yanna yannantenni meentu beeqqooshshe leddanni
dagginotanna hasiissannota Lade xawishshinni
anafanni. Egennotenni lophitino Ameerika labbino
gobbuwara nafa albi yannara odeessaanchimmate
barera meentu beeqqo ajje leeltannota xawissanno.
Ikkollana, xaa yannara kayinni hala'ladunni meentu
beeqqanni kaajjado ikkinoreenna maafudamino adda
regeccishate bareende insa qote daannohu dino.

Gafa Sase

Tuqu Xaadooshshi Dana

Lade xawissanno garinni, yannillaanchu tuqu xaadooshshi addi addi daninni mashalaqqe tareessa dandaanno. Hakkuno, woraqatunniha, bubbennihanna interneetenniha ikkasi xawissanno. Woraqatunni mashalaqqe iillinshanni udiinnichi giddo gaazeexunna maxaaficho egennantinoreeti. Lamunku giddonni balanxe gaazeexunnihu mashalaqqe sayinsanni dani hiittoohoro la”ate wo’naallo.

Gaazeexu mashalaqqe borrotenni sayisannoha ikke babbaxxitino yannanni lawishshaho barru barrunni, aganu aganunni, woy sasu aganinni fulara dandaannoho. Lawishshu gedera, Sidaamu Afiinni “Bakalcha” yaamame sasu agani giddo mitte hige fulanno gaazeexi egennaminoho. Konni albaannino, “Luwa” yinannihunna “WAGS” yinanni gaazeexi Sidaamu Afiinni fulate dandiitino gaazeexuwa ikkansa Lade seekkite rosaanote xawissu.

Woraqatunniha tuqu xaadooshshe ikkitinoti wole maxaafichote. Maxaaficho, gaazeexunninte gede borrotenni mashalaqqe tareessate tuqi-xaaddo ikkite mitte murantino yanna giddo fultannote. Fultannohuno, lamalatenni, aganunni, woggatenni, woy dirunni mitte higge ikkinohura kuusamino duduwo regeccishshanno.

Sidaamu Afiinni lawishshaho kullanniri “Wogankenna Fichee” yitannori ficheetenna afuunna wogate simpoozeemera dirunni mitte higge fultannori qara qarareeti.

Wole widoonni, bubbete tuqu xaadooshshi danira kiirantannori raadoonetenna televizhiinete. Kuri tuqu xaadooshshi dani uminsa suudenna horo afidhinore ikkite duduwonna mashalaqqe iibbadotenni tuqissannoreeti. Mashalaqqenna duduwo iillishshanno doogono bubbetenni ikkinohura horoonsi'nanni udiinnichi ragaanni macciishshinanninna daa"antanni garinni hakkawoyintenni odoo adhate woy rahote mashalaqqe afi'rate kaa'litannoreeti.

Raadoone mashalaqqe sayissannohu maccatenni calla macciishshine adhinanni garinniiti.

Raadoonetenni afi'nanni mashalaqqeno addi addita ikkite lawishshaho ayyarennita, fayyimmannita, giwirinnunnita, rosunnita, polotikunnitanna woleno konne lawannoreeti. Ayyarete mashalaqqe yinanni woyite xeenaa gananno woy arrishshanno woy gomichanno gara hegersatenni yannanna barra bade afe qorophate kaa'litanno. Fayyimma lainohunnino, dhibbu kaimanna taraawanno dooggara bande anfoonni garinni qaafo adhate lowo horo afidhino.

Wole, bubbennita tuqu xaadooshshi woy bitimaayyu xaadooshshi dana ikkitinoti televizhiinete.

Televizhiine, ikkinoreenna ikkanni noore noo garinni fafowano ikko mule gobba giddoonninna gobbaanni ikkanni noore illetenni la'nanni duduwo anfara dandiissitanno udiinnichooti. Tini raadoonetenni roore woyyaawino garinni mashalaqqe tareessitannohura, huluullo ajishshanno tuqi-xaaddo danaati. Mannu minesi hee'renni hasiissanno mashalaqqe ikkadu garinni afi'rara dandaanno.

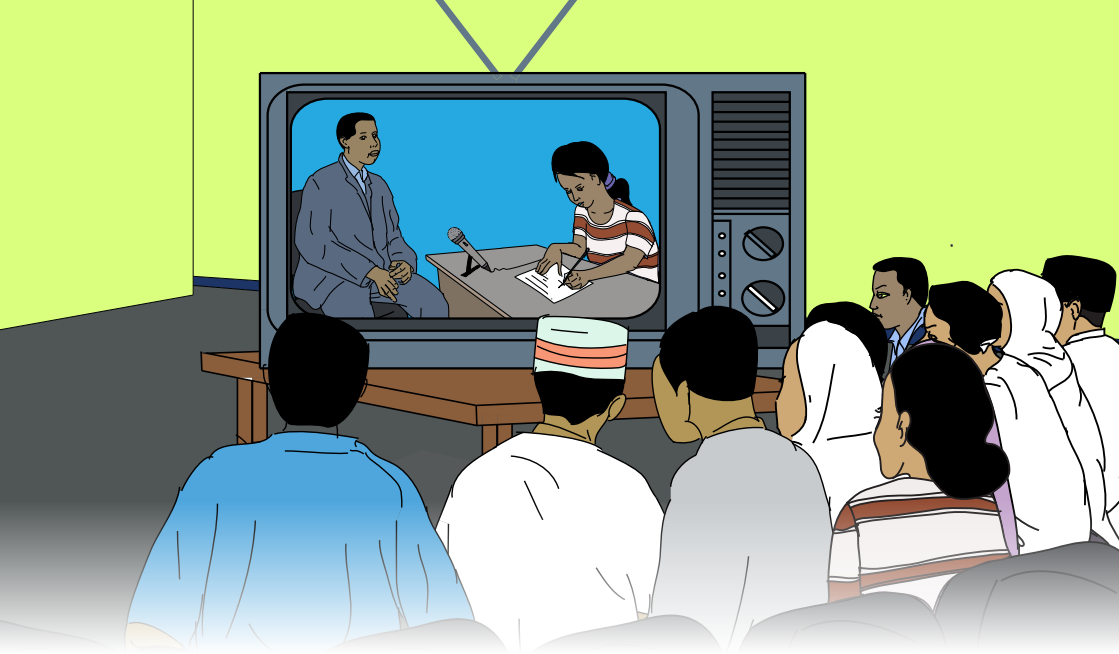
Televizhiinetenni sa'anno mashalaqqe addi addita ikkite lawishshu gedera gobbate giddoyidinna gobbayidi ikkito, rosu, giwirinnu, fayyimmatenna woleno konne labbanno hajo bubbetenni mitteegge sa'anno. Konni udiinnichinni yanna, ikkito, heeshsho, keeru woy hobbanke kalqoomu deerrinni maa labbannoro barru barrunkunni buuxatenna egeenono afi'rate dandiinanni.

Lawishshaho, Itophiyu televizhiine, Amaaru televizhiine, Wodiidi televizhiine, wolootuno addi addi afinni mashalaqqe tareessitanno gobbate giddoonni egennantino tuqu xaadooshshi bueeti.

Wole tuqu xaadooshshi dana ikkitinoti kayinni, interneetetenni taje afi'nanninna sayinsanni doogooti. Konni garinni, mimmituwiinni odoo afi'nanninna mimmitoho odoo kullanni doogga giddo imeelenna feesi-buuke egennantinoreeti. Kuri lamenka horoonsi'ne mashalaqqe mimmituwiinni soorri'rate kompiyuterenna netiworke yinanniri giddetenni hasiisannoreeti. Kompiyutere, addi addi suuditanna danita ikkite ilekitirikete xaadooshshinni horoonsi'nanni udiinnichooti. Netiworke kayinni, ayyarete giddo illete leellannokki xaadooshshe ha'runsita udiinnichu ragaanni injo kalaqqanno xaadisaanchooti.

Interneetenniha tuqu xaadooshshi dana ikkitinoti
feesi-buuke roore mobayletenni horoonsi'nannita
ikkite dagi-xaaddo tuqu xaadooshshi hunda
afamannorira kiirantannote.

Feesi-buuketenni, rahotenni addi addi dani odoo woy
mashalaqqe adhanna aa dandiinannihura dancha
yannillaancho xaadooshshu buichooti. Addi addihu
mashalaqqete dani lawishshu gedera hoshshotenna
galtinote hajo, ayyaanu barrinni sayinsannita dancha
kaayyo halcho, tunceenyu ikkito, dinye, daddalu hajo,
jaloomimmate dilgo, woleno konne lawannoreeti.
Muleno fafowano noohu xu'e anjichinni xa ikkire
mimmituwiinni afate qara yannitte xaadooshshu
doogooti. Lade tenne egenno shotunni xawisate
dandiitino Sidaancho odeessaancho ikkasenni lowo
rosaano anga ganatenni baxillensa xawissu.

Gafa Shoole

Sidaamu Afii Tuqi-xaadooshshe

Lade yaatto garinni, tuqu xaadooshshi kalaqaminohu afuu noohuraatinna sa”annohuno afuunniiti.

Konni kaiminni, Sidaamu Afii lophore balanxe heda hasiissuro Sidaamu Afii rosunniha, loosunnihanna xiinxallonniha ikkinku lemuu diri sainosi. Konne deerra iilli geeshsha, xaadooshshu deerrasino lexxanninna horoonshu raginni bowiranni leellanno. Xaa yannara, Sidaamu Afii borrotenninna coyi’rammetenni bowiranni daasi ledi amadame

hala'litino bowirre deerra iillano hoogiro ikkado
tuqu xaadooshshi lopho leellishanni no. Kunino,
borronnihu, bubbennihunna interneetete tuqi-
xaadooshshi Sidaamu Afiinni danchu deerrira no
yaate dandiinanni. yite Lade foole qo'litu.

Sidaamu Afihu tuqu xaadooshshi gaazeexunna
maxaafichote dani boodunni wo'naalamanni nooho.
Gaazeexu lopho sao maniidhinota ikkiturono,
gafa sasu hunda xawinsi garinni doogote gattu
gaazeexubba lawishshaho kayinsannireeti.

Maxaafichuwano ikkiro, bashiltino yaate xiiwannori
ajirono wona xawinsiri ficheete qoleno afuunna
wogate simpoozeemera fultannori kullannireeti.
Bubbete tuqi-xaadooshshi ragaanni, raadoonete
hunda xaa yannara afantanno effemmete dani
Furrati, Bansitinna Shaashamannenniti danchu
deerrira nooreeti. Televizhiine lainohunni, muli
yannara Wodiidi tuqi-xaadooshshi hunda fa'nante
lamalatenni sase barra mitte saate finco loossanno
yite hoo'litukkinni rosaano anga rabbi rabbi assitu.

Gafa Onte

Ladenna Tuqu Xaadooshshe

Lade odeessaancho ikkitinohu tuqu xaadooshshi
ogimmani rosasenni ikkana, balanxe xawinsi
garinni Sidaamaho umi ogeetteeti yaate dandiinanni.
Noose egenno deerrinniaju akkali ayirrisannosehu
meyate worbimma konninni xawisateeti. Konninni
kainohunni, Sidaamu dagara calla ikkikkinni
wole dagarano assitanni noo owaante shiima

ikkitinokkihura qoqqowu deerrinni wo'munku tuqi-
xaadooshshira qara massagaancho ikkite doorantino.

Konne assitanni heedhenni, Sidaamu Afii
odeessaanchimma lophitaranna loossanni nooti
Sidaamu Afii tuqi-xaaddo gikki yitara addi sharro
assate aana no.

Lade worba odeessaancho ikkase deerrinni addi addi
ragaanni konni golira bitimaayyu xaadooshshi lopho
hardisate assitannorinni sa'e luphiima rosu deerrano
iillate dandiitino. Rosose gobbate giddoonni rosatenni
sa'e gobba widirano fulte rosase calla ikkikkinni
hala'lado fullanke rosicho afi'rate lowo doogo
ikkinosehura qara fullahaancho ikkate dandiitino.
Konnira, tuqu xadooshshi raginni Oroppu gobbara
marte fullankete roso rosse gudasenni Lade dottora
ikkite maassantu.

Dottorcho Lade Eegatoti iillitino deerri addanka wole Sidaamu wedellanna seenne lowohunni kakkayisara dandiinota baalunku wodanchanno. Konne deerra iillate kaa'linosehu umisi tuqu xaadooshshinni afidhanno mashalaqqe ikkase ise umisenni coyidhanna macciishshinanni. Lawishshu gedera, gobba roso afi'rate horoonsidhinohu imeeletenni assitanno odoo soorri'rate ha'rinshonniiti. Ise calla ikkikkinni, gaazeexu widoonni, televizhiinete widoonni, imeeletenninna w.k.l tuqu xaadooshshubbanni loosono ikko roso afi'rara dandiinohu bacaho. Kuni leellishannohu, tuqu xaadooshshi horo tenne borronni calla xawinse tunqannikkita ikkaseeti.

Nabbawate gedensiidi xa'mo

Biddissa 2: Aante noo xa'mo niwaawete heddo garinni dawari.

1. Tini dhagge ayere kultannote?
2. Lade odeessammetenna xaadooshshu golira umi digire rossuhu mamaati?
3. Budillaanchunna yannillaanchu tuqu xaadooshshi mereero noo xaadooshshenna badooshshe xawisi.
4. Raadoone macciishshite egennoo? Hakkaanni afi'rootto/a mashalaqqe qaagantannoheti nooro hedde xawisi.

